

Vanhemmat ristiaallokossa

Perhekulttuuri ja ambivalentti alkoholikasvatus

HENNA PIRSKANEN & JENNI SIMONEN & KATI KATAJA & MARJA HOLMILA
& CHRISTOFFER TIGERSTEDT

Teini-ikäisten lasten vanhemmat joutuvat pohtimaan kasvatuksellisia ratkaisuja suhteessa alkoholiin. Kuinka suhtautua nuoren humalahakuisiin alkoholikokeiluihin? Kuinka vanhemman oma esimerkki vaikuttaa? Artikkelissa tarkastellaan niitä jännitteitä ja ambivalensseja, joita on nykypäivän alkoholikasvatuksessa.

.....

Johdanto

Nuorten juominen, juomisen aloittamisen ajankohta ja näihin liittyvät riskit ovat teemoja, jotka ovat askarruttaneet niin vanhempia kuin päihdetutkijoitakin. Vaikka nuorten juominen on vähentynyt 1990-luvun lopulta alkaen ja vähintään kerran kuukaudessa tosihumalaan itsensä juovien 16-vuotiaiden osuus on laskenut vajaasta kolmanneksesta kymmenesosaan vuonna 2013, edelleen reilusti yli puolet tämän ikäisistä on ollut humalassa ainakin kerran (Kinnunen 2013; Lintonen & al. 2014; Raitasalo & al. 2012, 73). Siten nuorten alkoholinkäyttö on aihe, joka herättää perheissä jatkuvasti kasvatuksellista puntarointia. Alkoholista puhuminen nuorille voi olla vanhemmille haastavaa, kun nuoret kasvavat alkoholimyönteiseen ja samalla alkoholiin jännitteisesti suhtautuvaan kulttuuriin.

Perheen merkitystä esimerkiksi nuorten juomiskokeiluille on pohdittu. Kansainvälisessä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, millainen yhteys vanhemmuudella ja kasvatuksella on nuorten alkoholinkäyttöön. Vanhempien alkoholiin liittyvien asenteiden ja sääntöjen sekä alkoholikasvatuksen yhteyttä nuorten juomiseen on tarkasteltu lähinnä kvantitatiivisten aineistojen valossa. Lisäksi on tutkittu laajempien kasvatuskäytäntöjen, vanhemmuustyylien ja

vanhempi–lapsi-suhteen yhteyttä siihen, kuinka ja missä iässä nuoret aloittavat alkoholinkäytön. Tutkimusten tulokset ovat osittain ristiriitaisia esimerkiksi siinä, ovatko erilaiset kasvatuskäytännöt ja vanhemmuustyyli yhteydessä nuorten juomisen riskeihin, ja missä määrin. (Esim. Bryant & al. 2006; Ennett & al. 2013; Ryan & al. 2010; van der Vorst & al. 2005; Visser & al. 2012.)

Yhteistä mainituille tutkimuksille ja katsauksille on pohdinta siitä, mitä tapahtuu perheissä vanhempien ja nuoren välillä, kun on kyse alkoholista, (alkoholi)kasvatuksesta ja perhesuhteista. Aihetta on tutkittu kuitenkin kansainvälisestikin vain vähän laadullisella tutkimusotteella ja siitä näkökulmasta, mitä näkemyksiä vanhemmilla itsellään on perheen sisäisistä kasvatuskäytännöistä (ks. esim. Bryant & al. 2006; Valentine & al. 2014; 2012; Østergaard 2009).

Suomessa vanhempien asenteista ja alkoholikasvatuksesta on saatu määrällistä tietoa ennen kaikkea *Lapsiperhekyselyistä*, jotka esimerkiksi kertovat vanhempien asenteiden tiukentuneen vuodesta 2006 vuoteen 2012. Enää neljäsosa vanhemmista antaisi 15–17-vuotiaan nuoren nauttia lasillisen alkoholia perhepiirissä, kun vielä vuonna 2006 vastaava osuus oli 43 prosenttia. Vain alle kymmenesosa vanhemmista antaisi tämänikäisen nuoren päättää itse alkoholinkäytöstään. (Raitasalo & Holmila 2014.) Siitä, mitä nämä luvut tarkoitta-

vat vanhempien kasvatuskäytäntöjen ja vanhempien ja lasten välisten konkreettisten toimintatapojen näkökulmasta, meillä ei kuitenkaan ole tietoa.

Meiltä puuttuu laadullista tutkimusta vanhempien ja nuorten alkoholinkäyttöön liittyvistä käsityksistä ja käytännöistä sekä alkoholikasvatuksesta osana perhekulttuuria (ks. kuitenkin Helenius 2013 alkoholi-aiheisista vanhempainiloista). Tämän vuoksi meitä kiinnostaa, 1) miten vanhemmat kuvaavat kasvatuskäytäntöjään ja kuinka vanhempien alkoholikasvatus suhteutuu niihin sekä 2) koskevatko alkoholikasvatusta erilaiset säännöt kuin muuta kasvatusta, ja jos näin on, miksi. Emme lähesty alkoholikysymyksiä muusta kasvatuksesta erillisenä entiteettinä, vaan käsittelemme niitä laajempien kasvatuskäytäntöjen osana.

Uusfamilismi ja perheiden demokraattisuus

Luomme ensin lyhyen katsauksen siihen, millaisia merkityksiä perheeseen nykykeskusteluissa liitetään. Historian saatossa perheen merkitys on vahvistunut ja heikentynyt sykleittäin niin, että voidaan puhua familististen ja individualististen perhekäsitysten vaihtelusta (Nätkin 2003, 16; Jallinoja 1984). Familismi tai uusfamilismi (*new familism*, Stacey 1996) voidaan käsittää kahdella tavalla: sekä kuvaamaan perhemyönteistä perhekäsitystä että laajempaa ideologiaa, jolle molemmille keskeisenä tekijänä voidaan nähdä perhemyönteisyyden uudelleen nousu (Jallinoja 2006, 24–25). Riitta Jallinoja (mt., 131) havaitsi suomalaisessa yhteiskunnassa vuosituhatien vaihteessa erityisen, ensin julkisessa keskustelussa tapahtuneen uusfamilistisen käänteen, joka sai aikaiseksi muutoksia myös perheiden asenteissa ja käytännöissä. Uusfamilismi ei kuitenkaan palaudu perinteisiin perhearvoihin ja sukupuolirooleihin vaan sulautuu moderneihin käytäntöihin ja yhteiskuntaan. Perhemyönteisyys ei esimerkiksi sulje pois perheiden monimuotoisuutta ja vanhempien erilaisia keskinäisiä hoivavastuita perheen sisällä, kuten vaikkapa osallistuvaa hoivaisuutta. (Ks. myös Stacey 1996.)

Paitsi että perheen merkityksen voi nähdä vaihtelevan aikakausittain, perheen on nähty muutoinkin olevan muutoksessa länsimaissa yhteiskunnissa. Ulrich Beck (1997) ja Anthony Giddens (1995; 1992, 42) ovat painottaneet, että

perhe- ja ihmissuhteet ovat muuttuneet aiempaa demokraattisemmiksi ja ”puhtaan suhteen” kaltaisiksi. Nämä muutokset koskevat parisuhteiden ohella myös vanhempi–lapsi-suhteita. Kun traditionaalinen, autoritaarinen vanhemmuuden malli on väistynyt, se on tehnyt tilaa avoimmille ja demokraattisemmille vanhempi–lapsi-suhteille, joissa säännöt, suhteet ja kunnioitus neuvotellaan vanhempien ja lasten kesken ja joissa emotionaalinen suhde korostuu. (Valentine & al. 2012, 777; Forsberg 2003, 92.)

Diane Baumrindin (esim. 1966) ajatukset erilaisista kasvatus- tai vanhemmuustyyleistä ovat laajasti tunnettuja: hän teki jaottelun autoritatiiviseen, autoritaariseen ja sallivaan kasvatukseen. Autoritatiivinen kasvatustyyli, joka on näistä kolmesta olennaisin artikkelissamme, sisältää kohtuullisesti vaatimuksia ja kontrollia lapselle, mutta samalla hänen tarpeidensa huomioimista. Säännöt pyritään selittämään lapselle ja lapsen oikeudet tunnustetaan, mutta samalla häneltä edellytetään vastuullisuutta. Autoritatiivista kasvatusta on tutkittu mahdollisena suojaavana tekijänä muun muassa nuorten riskialtista alkoholinkäyttöä vastaan. (Čablova & al. 2014; Hoikkala 1993.) Toisaalta Tommi Hoikkala (1993) pohti kaksi vuosikymmentä sitten, voiko ”kasvatus” olla katoamassa, kun vanhemmat haluavat olla lastensa kavereita ja vertaisia.

Perhetutkimuksessa puolestaan on nostettu esiin, että perhesuhteisiin, perheen ”tekemiseen” (*doing family*) ja vanhempi–lapsi-suhteiden toimivuuteen vaikuttavat suuresti erilaiset perherituaalit, käytännöt ja traditiot, kuten vaikkapa perheen yhteiset ateriat ja juhlat, keskustelut ja ajanvietotavat. Tämä on tärkeä huomio myös ajatellen alkoholikasvatusta ja sitä, miten alkoholi näyttäytyy nuorten elämässä. (Esim. Morgan 1996; 2011; Valentine & al. 2014; 2012.)

Alkoholi osana perheiden käytäntöjä ja kasvatusta on kuitenkin ollut omalakinen alueensa suomalaisessa kulttuurissa, jossa alkoholikasvatusta on vältelty, eikä sitä ole käsitelty perhedynaamisena asiana. Tämän perhedynamiikan kannalta suomalaisessa perheessä on tapahtunut kolme suurta muutosta, osin perheiden demokratisoitumiskehitykseen kytkeytyen. Nämä kolme muutosta ovat ensinnä naisten alkoholinkäytön yleistyminen, jonka myötä alkoholi on tullut vahvemmin osaksi kotien arkea. Toiseksi isät ovat enemmän läsnä perheen arkisten asioiden järjestelyissä. Kol-

manneksi lasten asema on muuttunut perheissä ja yhteiskunnallisesti, joten lapsia kuunnellaan aiempaa enemmän ja heillä on runsaammin oikeuksia. (Ks. esim. Huttunen 2001; Mäkelä & al. 2010, 49; Satka & Moilanen 2004.) Oletamme, että nämä murrokset ovat vaikuttaneet myös perheiden sisäiseen alkoholikeskusteluun ja -kasvatukseen.

Aineisto ja analyysi

Tutkimuksen aineistona toimii Itsenäisyyden juhlaruuden lastenrahaston säätiön (ITLA) projektia ”Varttuminen suomalaisessa alkoholikulttuurissa” varten Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) vuonna 2014 kerätty vanhempien haastatteluaineisto. Projektissa haluttiin tavoittaa laaja kirjo eri tavoin alkoholia ja muita päihkeitä käyttäviä vanhempia: sekä vanhempia, joilla ei ole diagnosoituja päihdeongelmia, että vanhempia, joilla on ollut diagnosoitu päihdeongelma. Viimeksi mainituista kaikki olivat haastatteluhetkellä raittiina. Tutkimukselle haettiin THL:n tutkimuseettisen työryhmän puoltava lausunto. Haastatteluja toteutettiin yhteistyössä niin koulujen vanhempainyhdistysten ja erilaisten järjestöjen kuin päihdehoitopaikkojen kanssa. Useat päihdehoitokentän yhteistyötahot suorittivat tutkimuksemme tutkimuseettisen arvioinnin ennen tutkimusluvan myöntämistä.¹

Vanhempien aineisto koostuu pääasiassa teini-ikäisten lasten vanhempien (N = 74) ryhmä-, pari- ja yksilöhaastatteluista. Haastatelluista vanhemmista 48 oli äitejä ja 26 isä. Yhdeksän ryhmähaastattelua toteutettiin vanhemmille, joilla ei ollut päihdeongelmia. Näihin osallistui yhteensä 42 haastateltavaa. Päihdeongelmia kokeneiden vanhempien haastatteluista neljä toteutettiin ryhmähaastatteluina, viisi parihaastatteluina ja 12 yksilöhaastatteluina. Haastateltavien toivetta siitä, haluavatko he puhua ryhmässä vai yksin, kunnioitettiin. Yhteensä 32 päihdeongelmia

kokenutta vanhempaa osallistui haastatteluihin.² Haastatteluja kerättiin Etelä-, Pohjois-, Länsi- ja Itä-Suomesta erikokoisilta paikkakunnilta niin maaseudulta, taajamista kuin erikokoisista kaupungeista. Haastateltavissa oli vanhempia kaikista sosioekonomisista asemista sekä erilaisilta asuinalueilta, jotka olivat profiloituneet eri tavoin esimerkiksi hyvin toimeentulevien ja toisaalta heikommin toimeentulevien ihmisten asuinalueiksi. Haastattelut toteuttivat kaksi THL:n erikoistutkijaa. Haastattelut kestivät noin 45 minuutista hieman yli kolmeen tuntiin. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin.

Vanhempien haastatteluaineiston analyysi tapahtui aineistolähtöisesti teema- ja sisällönanalyysin keinoin. Aineisto koodattiin tutkimuskysymyksiemme mukaan kolmeen pääteemaan: perheen yleiset kasvatuskäytännöt, alkoholikasvatus ja -keskustelu perheessä sekä vanhempien pyrkimys suojata lapsiaan alkoholin vaaroilta. Teemanalyysin jälkeen teemat otettiin tarkempaan sisällönanalyysiin, jossa koko haastatteluaineistoa eriteltiin taulukoiden avulla näiden kolmen teeman havainnollistamiseksi ja vertaamiseksi. Teemoihin kuuluvat erityyppiset maininnat taulukoitiin ja kvantifioitiin, kuten se, kuinka monessa haastattelussa puhuttiin yhteisestä päätöksenteosta tai välittämisen ja rakkauden osoittamisesta perheessä; sekä esimerkiksi se, monessako haastattelussa vanhemmat kertoivat kielteisestä tai sallivasta suhtautumisesta nuorten alkoholinkäyttöön. Artikkelissa esittelemme ensimmäisenä vanhempien yleisiä kasvatuskäytäntöjä. Toisena pureudumme vanhempien alkoholikasvatukseen ja sen osa-alueina vanhempien omaan juomisen esimerkkiin, alkoholikeskusteluun sekä asenteisiin nuorten alkoholin maistamiseen ja humalajuomiseen. Kolmanneksi nostamme esiin suojelun teeman, josta käsin vanhemmat tekevät kasvatuksellisia ratkaisujaan.

1 Vaikka tutkimuksessa oli mukana vanhempia, joilla päihdeongelmia ei ollut sekä päihdeongelmia kokeneita vanhempia, analyysimme osoitti, että vanhempien haastattelu vastaukset olivat keskenään hyvin samankaltaisia ja yhtäläisyydet korostuivat. Empiriaaluvuissa mainitsemme päihdeongelmia kokeneiden vanhempien vastausten erityispiirteistä niissä kohdin, kun ne ovat tulostemme kannalta merkityksellisiä, mutta fokuksemme ei ole vertailuasetelman luomisessa.

2 Aineistositaateissa haastattelut on merkitty seuraavasti: R = ryhmähaastattelu, P = parihaastattelu ja Y = yksilöhaastattelu. Numerokoodit 11–20 merkitsevät haastatteluja, joihin osallistui vanhempia, joilla ei ollut päihdeongelmia, ja numerokoodit 37–59 haastatteluja, joihin osallistuneilla vanhemmilla oli diagnosoituja päihdeongelmia. Haastattelusitaateissa kaikki nimet ovat pseudonyymejä, ja tunnistettavuuteen vaikuttavat yksityiskohdat on tarvittaessa muutettu.

Perheiden kasvatuskäytännöt: demokraattinen neuvottelu ja tunnesuhteet

Läpi aineiston on nähtävissä, että neuvottelevuus on kasvattamisen ohjenuora perheissä: Vanhemmat kertovat neuvottelevansa ja tekevänsä päätöksiä yhdessä teini-ikäisten lastensa kanssa. Asioista keskustellaan ja pyritään avoimeen puheeseen.

Varpu: (...) kyllä Kristiinan ääni on aina otettu huomioon kyllä. Et Kristiina (...) on aina saanu sanoa mielipiteensä. (...) et sen kanssa on aina keskusteltu. (...) Se ei oo enää semmosta niin autoritääristä tää vanhempien asema, mitä se on ehkä ollut aikaisemmin. (Y59)

--

Piia: Ja varmaan se lapsi kapinoi vähemmän, kun hän saa olla mukana siinä päätöksenteossa ja neuvottelussa. Et vaikka se aikuinen onkin, joka sanoo sen viimeisen sanan, mutta että lapsi kokee että häntäkin on kuultu. Eikä niin, että se on se sanelupolitiikka, et nyt mä päätän näin. Kyllä musta se on aika tärkeä, et koska onhan se lapsikin osa sitä perhettä, niin kyl mun mielestä hänellä on ihan sananvalta siinä missä muillakin. (R12)

Aineistossamme vanhempien yleiset kasvatuskäytännöt perheissä ilmentävät tietynlaista demokratioitumiskehitystä (vrt. Beck 1997; Lee 2001, 19). Toisaalta neuvottelevuus ei ulotu aivan kaikkeen, vaan vanhemmat korostavat vastuun ja viimesijaisen auktoriteetin olevan heillä. Vanhempi-lapsi-suhteita sävyttää emotionaalinen demokratia, jonka seurauksena vanhemmat voivat olla tasavertaisia keskustelukumppaneita tai uskottuja vanhemman roolin ohella; tämä vähentää aikuisten ja lasten välistä vastakkainasettelua (Giddens 1995, 261; ks. Hoikkala 1993, 106).

Vanhemmat kertoivat nuorten kanssa yhdessä sovituista säännöistä, joilla pyrittiin siihen, että nuorilla olisi tietyt turvallisuutta luovat rajat ja raamit, joissa kuitenkin oli joustovaraa. Kotiintuloajat, kotitöiden teko, nukkumaanmenoajat sekä pelaamisen ja kännykän käytön rajoittaminen olivat esimerkkejä säännöistä. Aineistossa oli myös joitain mainintoja toisaalta tiukasta ja toisaalta vapaasta kasvatuksesta, mutta pääsääntöisesti vanhempien ja nuorten suhteet perustuivat demokratian ihanteeseen. Näyttää siltä, että demokraattisuuden ihannetta perheessä on suhteellisen yksiselitteistä toteuttaa, kun on kyse ristiriidattomista kasvatuksellisista aiheista.

Kaveruussuhteen sijaan (ks. Hoikkala 1993, 49–53) aineistomme vanhemmat pitäytyivät kas-

vattajan roolissa, mikä ei ollut heille ristiriidassa keskustelevuuden ja neuvottelevuuden kanssa. Tulkitsemme aineistomme vanhempien näkevän kasvatustyyliensä ennen kaikkea autoritatiivisena (vrt. Baumrind 1966).

Toinen keskeinen kasvatuksen ulottuvuus haastatteliemme vanhempien perheiden arjessa on tunnesuhde ja läheisyys lapseen, mistä vanhemmat puhuivat paljon. Perheissä pyrittiin näyttämään välittämistä ja rakkautta. Vanhemmat, sekä äidit että isät, kertoivat halaavansa teini-ikäisiä lapsiaan ja pyrkivänsä säilyttämään tunnepitoisen läheisyyden heihin.

Maija: Niin hän tulee siihen (...) et kyllä päätä saa silitää ja vähä ollaan lähekkäin. Ja semmosta. Ja välillä hän hakeekin semmosta, et oikeen tulee siihen olkkariin, vaik onkin sit tabletilla siinä pelaa, mut haluaa semmosta läsnäoloa. (Y56)

Vaikka teini-ikä on kulttuurissamme käsitetty vanhemmista irtaantumisen ajaksi, nuoret voivat hakea läheisyyttä ja välittämisen osoituksia vanhemmilta. Päihdeongelmia kokeneiden vanhempien haastattelujen erityispiirteenä oli se, etteivät he voineet päihdehistoriansa vuoksi pitää vanhempi-lapsi-suhdetta itsestäänselvyytenä. Siksi esimerkiksi vanhempi-lapsi-suhteen tunneulottuvuus ja vanhemmuuden pohtiminen saattoivat raitistumisen jälkeen olla näille vanhemmille korostuneen tärkeitä.

Aineistomme vanhemmat myös miettivät tietoisesti keinoja, kuten niskan ja jalkojen hierontaa, joilla säilyttää hellyydenosoitukset lasten kasvaessakin. Gill Valentine ja kumppanit (2012, 777) argumentoivat, että nykyperheissä vanhempien ja lasten välinen sosiaalinen etäisyys on pieni. Näin emotionaalinen lataus ja erityinen perheissä tehtävä emotiotyö korostuvat (Gabb 2010; ks. myös Pirskanen 2011). ”Se oli jotenkin niin luonnollista ja helppoa se rakkauden osoittaminen ja sanoin, et isä tykkää ja rakastaa sua.” (Jaakko, R19) Paitsi tunteiden näyttäminen, myös niistä puhuminen koettiin aineistomme vanhempien keskuudessa tärkeinä. Luonnollisesti perheissä myös riideltiin, mutta siinäkin tapauksessa tunteita uskallettiin näyttää. Kaiken kaikkiaan voidaan puhua kodin merkityksestä affektiivisena tilana, jossa osoitetaan rakkautta ja välittämistä. Lisäksi on puhuttu läheisyysfektistä (*proximity effect*) perheenjäsenten kokemuksena, millä voi olla vaikutuksensa myös nuorten alkoholinkäyttöön ja sen aloittamiseen. (Valentine & al. 2014, 105.)

Vanhempien ambivalentti alkoholikasvatus

Vanhempien omat kokemukset ja suhde käsiteltäviin asioihin vaikuttavat heidän kasvatuskäytäntöihinsä ja nuoren ohjaamiseen. Alkoholikasvatus muodostuu erityiseksi, ja kuten kohta huomaamme, ristiriitaiseksi alueeksi. Yhtäältä se sisältää kulttuurin tarjoamia, suoria ohjeita ja toimintatapoja, kuten alkoholista keskustelua sekä nuoren alkoholikokeilujen puntarointia ja kontrollointia, mutta toisaalta myös osin tiedostamattomia käytäntöjä, jotka tulevat esiin esimerkiksi vanhempien omassa alkoholinkäytössä. Erilaiset alkoholikasvatuksen osa-alueet muodostavat näin jatkumon, jonka ääripäät ovat kasvatuksellisesti yksiselitteisen hyväksyttäviä tai kiellettäviä, mutta muualla jatkumolla vanhemmat kokevat jännitteiden ja epäselvyyksien vuoksi päänvaivaa.

Vanhemman oma alkoholinkäytön esimerkki

Koska suurella osalla haastatelluista vanhemmista alkoholinkäyttö kuuluu omaan elämään, on kiinnostavaa tarkastella, kuinka vanhemmat näkevät oman esimerkinsä vaikutuksen alkoholikasvatuksen kannalta. Kaikki haastattelemamme vanhemmat eivät yhdistäneet omaa alkoholinkäyttöään ja kotona näyttämäänsä esimerkkiä siihen, kuinka heidän nuorensa käyttivät alkoholia. Valentine ja kumppanit (2014, 108–109) ovat kuitenkin pohtineet, että läheiset vanhempi–lapsi-tunnesiteet yhdistettynä lasten havaintoihin vanhempien alkoholinkäytöstä voivat vahvistaa alkoholinkäytön mallioppimista.

Osa haastattelemistamme vanhemmista ajatteli, ettei lasten kuuluisi nähdä lainkaan vanhempiansa käyttävän alkoholia, ja he toteuttivat tätä ajatusta myös käytännössä. Ylipäänsä jotkut vanhemmat kertoivat käyttävänsä alkoholia hyvin vähän tai pidättäytyvänsä kokonaan alkoholinkäytöstä: ”Meillä ei käytetä alkoholia ollenkaan, ei minä eikä mun puoliso.” (Taija, P37) Samalla enemmistö toisaalta mielsi asian niin, että kohtuullisen, ei-humalahuokaisen alkoholinkäytön näkeminen voi olla hyvinkin asia. Tällöin vanhempien mukaan nuori oppii, että alkoholi voi kuulua esimerkiksi ruokapöytään tai sosiaaliseen elämään ilman humalahuokaisuutta.

Osa haastattelemiemme vanhempien lapsista oli toisaalta saattanut todistaa vanhempien humalatilaa ja sen seurauksia. Näitä aiheuttamia tilanteita vanhemmat paheksuivat, mutta saattoivat silti jatkaa samaa rataa.

Anna: On meidän lapset nähny, että me ollaan kumpikin oltu välillä enemmän ja vähemmän tuieterissa sil-lai. (...) Lapset on tottuneet näkemään ihan pienestä pitäen, että joku on aina jonkinlaisessa maistissa valitettavasti. (R16)

Päihdeongelmia kokeneet vanhemmat saattoivat nähdä raitistumista edeltävän juomisensa lapsen kannalta hyvinkin negatiivisesti:

Se, että mä otin alkoholia, mä olin päihtyneenä välillä lasten kanssa kotona. (...) muistan kun poliisi hakki mut pois, kun oltiin [kotikaupungissa] silloin. (...) Mä olin päihtyneenä ja sitten lapsi jäi itkemään [toisen vanhemman] syliin. (Ronja, Y49)

Kuten Jenni Heleniuskin (2013, 111) toteaa, vanhempien omat alkoholinkäyttötottumukset ja samalla perheensisäiset alkoholiin sosiaalistamiskäytännöt voivat olla keskenään ristiriitaisia. Ideaalina aineistomme vanhemmilla vaikutti olevan se, ettei lasten ja nuorten kuuluisi nähdä vanhempiaan humalassa, vaan vanhemman tehtävä on suojella lasta huonolta esimerkiltä. Kuitenkin käytännössä vanhemmat saattoivat toimia ihanteidensa vastaisesti, ja näin ideaali ja todellisuus saattoivat jännitteisellä tavalla erota.

Keskustelu alkoholista nuoren kanssa

Alkoholista keskustelu nuorten kanssa sen sijaan ei herättänyt samanlaisia ristiriitoja. Vanhemmat kertoivat keskustelevänsä nuorten kanssa alkoholista ja esimerkiksi sen vaaroista. Tosin pieni vähemmistö vanhemmista ei ollut keskustellut aiheesta millään tavoin lastensa kanssa. Jos vanhemmat olivat puhuneet alkoholista nuoren kanssa, keskustelu koettiin melko vaivattomaksi ja avoimeksi.

Tanja: (...) meillä on tosi pitkään jo puhuttu hirveen avoimesti ja selkeesti, että meillä ei lässytetä himassa ollenkaan. Että on puhuttu päihteistä ja on ihan siis menty läpi alkoholia ja huumeita ja tupakkaa ja nuuskaa ja ehkä ihan varottelun kautta sillä tavalla, että on puhuttu faktoista, että mitä voi tapahtua oikeesti, että myös siitä, että se voi olla ihan alussa kivaakin (...), mutta lopulta se saattaa nuorilla mennä siihen, että se ei ookaan enää kovin kivaa. (R14)

Kasvatuksen yleistavoite, neuvottelevuus ja demokraattisuus, yltyä näin ollen myös keskusteluun alkoholista. Lapsiperhekysely (2012) tukee tätä havaintoa: sen mukaan suuri osa vanhemmista on keskustellut nuorten kanssa alkoholista ja sen riskeistä (Raitasalo & Holmila 2014). Myös Valentine ja kumppanit (2012, 781) huomasivat tutkimuksessaan brittivanhempien alkoholikasvatus-

käytännöistä, että vanhemmat pyrkivät luomaan avoimia toimintatapoja keskusteluun alkoholista nuorten kanssa. Tämä oli kytköksissä laajempiin pyrkimyksiin luoda läheinen ja rakastava vanhempi–lapsi-suhde teini-ikäisen kanssa. (Ks. myös Simonen & al. 2015 nuorten toiveista keskustella vanhempien kanssa alkoholista.)

Päihdeongelmia kokeneissa vanhemmissa aihe herätti kuitenkin ensimmäisenä kertomaan siitä, että he ovat puhuneet nuorille omasta päihdeongelmastaan. Lisäksi ongelmallisen päihteenkäytön aikaan vanhemmat olivat saattaneet keskittyä salaamaan omaa ongelmaansa. Päihitteet olivat tällöin saattaneet hallita heidän elämäänsä muutoinkin niin, etteivät he olleet lainkaan keskustelleet alkoholista lastensa kanssa.

Jari: (...) alkoholistina [ajattelen], että sitä ei halunnu ruveta kertomaan [alkoholista lapsille], kun ite oli semmosessa tilassa (...). Mutta kun omia lapsia ajattelen, [niin] enempi on tullu sitten koulu-elämästä tai muualta se tieto. (...) se nykyhetkinen keskustelu [on] siitä, mitä lapset on kokenu minun alkoholinkäytöstä. (Y46)

Vanhempien asenteet nuorten alkoholin maistamiseen ja humalajuomiseen

Alkoholin maistaminen ja vähäinen kokeileminen vanhempien seurassa on puolestaan harmaa alue, joka jää nuorten humalajuomisen ja täydellisen alkoholinkäytön välittämisen väliin. Rajojen vetäminen ei tässä suhteessa ollut vanhemmille arjessa kovin yksiselitteistä. Enemmistö vanhemmista ei hyväksynyt nuorten alkoholin maistamista, mutta vanhemmat eivät olleet tässä asiassa läheskään yksimielisiä. Yksi vanhemmista selittikin:

Jarno: Mä koitan kertoa kaiken mahdollisen etukäteen ite niille, ennen kuin ne kokee tai kuulee sen jostain muualta. Tarkoittaa myös sitä, että kyllä niille on tarjottu kuohuvaa. Esimerkiksi kun [vanhempi lapsi] täytti 18, niin totta kai kyllä sitten tarjottiin [nuoremmalle lapsellekin], jos se halusi. (...) Elikkä on saanu kokee sitä jo kotona. (R12)

Nämä vanhemmat olivat ratkaisseet kasvatuksellisen dilemmansa antamalla nuoren maistaa kotona sen sijaan, että nuori olisi tyydyttänyt kiinnostuksensa juomalla kodin ulkopuolella. He ajattelivat, että jos nuori kokeilee kotona, se tapahtuu sentään vanhemman valvovan silmän alla. Myös Heleniuksen (2013, 106–107) tutkimuksessa alkoholiaiheisista vanhempainiloista vanhemmat perustelivat kotona tarjoamista turvallisella tilanteella ja esimerkin näyttämällä. Toisaalta vanhemman rooliin kasvamisen myötä linja saattoi

haastateltavillamme muuttua:

Anne: Mä olin jotenkin aikasemmin, kun lapset oli vielä pieniä, [ajatellut] että totta kai lapset voi maistaa mun viinilasista, kun juodaan ruoan kans jotain. Mutta nykyään ei. (R14)

Kuinka vanhemmat sitten suhteuttavat laajemat kasvatuskäytännöt nuorten humalahakuiseen juomiseen? Ovatko asenteet nuorten juomiseen tältä osin vain yksi säännöistä, joita demokraattiset kasvatuskäytännöt koskevat? Aineiston valossa näin ei ole enää siinä vaiheessa, kun kyse on nuorten humalajuomisesta. Kuten olemme havainnollistaneet, kun on kyse *keskustelusta alkoholista*, alkoholikasvatus on pääsääntöisesti samanlaista kuin muissa, melko demokraattisiksi nähtävissä kasvatuskäytännöissä. *Alkoholin maistaminen* puolestaan liikkuu harmaalla alueella. Mutta siinä missä perheissä muutoin neuvotellaan ja keskustellaan, vanhempien asenteet *nuorten humalahakuihin alkoholikokeiluihin* ovat ehdottoman kielteisiä.

Helmi: Mä suhtaudun ainakin kielteisesti (...) nostaisin kauheen äläkän, jos rupeisivat juomaan [kodin ulkopuolella].

Oona: Ihan sama, mä en kans [hyväksy]. Mä tiedän, että asioita tapahtuu, mutta mä en ainakaan ite anna mahdollisuutta siihen, että semmosta pääsis tapahtuu, että sillä tavalla suhtaudun kans kielteisesti. Että kyllä sitä kerkee sitten täysikäsenä. (R11)

Kielteinen suhtautuminen näkyy siinä, etteivät vanhemmat hyväksy nuorten juomista; he näkevät, että sitä tulee kontrolloida, eivätkä he aio myöskään myötävaikuttaa siihen. Tätä näkemystä myös perusteltiin lapsille, sillä liian tiukoista kielloista ilman perusteluja koettiin seuraavan uhmaa ja kapinaa (ks. myös Valentine & al. 2012, 782). Sallivia vanhempia, jotka olivat antaneet lasten juoda kotona tai jotka hiljaisesti hyväksyivät nuorten juomisen, oli vain pieni vähemmistö haastatelluista:

Kaisu: Oon (...) sanonu, että jos on tarve kokeilla päihkeitä, sitä kokeillaan kotona. Ei kylillä eikä nurkan takana. Koska mä haluan tietää, mitä hän juo. (...) Ja vaikka oli alaikäinen, niin ostin silti ne alkoholit hänelle (...). Kohtuudella kylläkin. (R44)

Myös *Lapsiperhekyselyn* (2012) mukaan vanhempien asenteet nuorten juomiseen ovat kiristymässä. Kyselyn kaikki vanhemmat suhtautuvat kielteisesti 12–14-vuotiaiden nuorten kokeiluihin, ja kuten olemme artikkelin alussa todenneet, enää alle kymmenesosa vanhemmista ajattelee, et-

tä 15–17-vuotias nuori voi päättää itse alkoholin-käytöstään. (Raitasalo & Holmila 2014.) Tutki-muksemme vanhempien vastauksissa korostui se, että suomalaisessa alkoholikulttuurissa kasvavien nuorten alkoholinkäytön ja etenkin ensimmäisten kaveripiirissä tapahtuvien kokeilujen (vrt. Rolan-do & al. 2012) ennakoitiin lähes automaattisesti olevan humalahakuisia: ”Niin ihan ku se ois joku luonnonlaki, että ensimmäisen kerran (...) sä oot turvoksissa jossakin. (...) Niin tää on tää kulttuuri täällä.” (Maiju, R11) Tämä oletus nuorten alko-holinkäytön lähtökohtaisesta humalahakuisuudesta vahvisti vanhempien kielteistä suhtautumista.

Samalla eräät aineistomme vanhemmat eivät ai-na luottaneet nuoriin, vaan seurasivat nuortaan sosiaalisessa mediassa, jotta saisivat tämän kiinni, jos sinne ilmestyisi alkoholinkäyttöön viittaa-via päivityksiä.

Jenna: Joo (...) tiedän, että [lapsen] kaveripiirissä on käytetty alkoholia. Ja epäilen, että on tainnu muutam-an oluen nauttia tämä meidän neitikin.

H: Mistä sä epäilet näin?

Jenna: Mää oon tällönnen neiti etsivä, et mä tutkin aina kaikki askit [Ask.Fm] ja facebookit ja aina joku mokaa ja kirjottaa jotakin johonkin. Sieltä tehny täm-mösen päätelmän. (R13)

Epäsuora kontrolli on tietysti ristiriidassa per-heen demokraattisten ja neuvottelevien ihantei-den kanssa (vrt. Valentine 2004, 66–67). Samalla se on yritys hallita ambivalenssia. Ylipäänsä van-hempien suhtautumistavat tilanteisiin, joissa riski nuoren alkoholinkäyttöön on suuri, ovat kuvaav-ia esimerkkejä ristiaallokosta, jonka keskellä van-hemmat tasapainottelevat. Epäluottamus ja kont-rolli saattavat nostaa päätään, vaikka ajateltaisiin-kin, ettei vanhemmuus saisi olla kyttämistä. (He-lenius 2013, 108.)

Jyrkistä asenteista huolimattakin vanhemmat kokevat, että vanhempi–lapsi-suhteen tulisi olla niin luottamuksellinen, että lapsi uskaltaa huma-lassa ollessaan tulla kotiin tai soittaa vanhemmal-le tarvittaessa.

Mirva: [Olen sanonut, että] muistakaa, että kotia voi tulla ja kaveri voi tulla meille, että jos ei voi omaan kotiin mennä, että kyllä tänne on turvallista tulla.

Krista: [Nuori] tuli kotiin ja (...) oli niin humalassa, kä-veli sinne omaan huoneeseen. Mä, että: ”kerrankin kel-lo puol yheksän ja sä oot jo kotona, että tuupa syömään iltapalaa.” Ja sitten se könys hulluna humalassa sieltä ja itekin tajus, että se on humalassa siinä ja alko vähä nau-rattaa, että ”hyvää päivää”. Ja että meepä vaan nukku-maan huono olo pois. Sitten keskusteltiin aamulla, että mikä on oikein ja mikä on väärin. (...) Ja kyllä mä tiään, että nuoret kokeilee ihan varmasti joka ikinen. Ainut

semmonen sanktio mikä oli, niin hän joutu sisaruksen hakemaan koulusta kaks viikkoa, että se nyt oli hänel-le semmonen ns. rangaistus (...). Ja on sen jälkeen sanonukin, että oli se aika hirveää, kun oli monta oluta ottanu. (R13)

Esimerkkitalanteissa vanhemmat eivät kerto-mansa mukaan huuda tai raivoa, vaan laittavat lapsen nukkumaan ja puhuvat hänen kanssaan jär-kevästi seuraavana päivänä. Avoimuus ja keskuste-luyhteys ovat siis ihanteita, jotka eletään tässä to-deksi. Vaikka juominen periaatteessa kielletään, siitä ei välttämättä seuraa ankaria rangaistuksia, ja nuoren humalassa kiinni jääminen voi hieman huvittaakin vanhempaa. Neuvotteleva logiikka ja kontrollista ohjautuva logiikka sovitetaan yhteen kiinnijäämistilanteissa.

Vanhemmat saattoivat myös nähdä nuorten juomiskokeilut lähes vääjäämättömänä osana nuoruusaikaa: ”nuoret kokeilee ihan varmasti jo-ka ikinen”, kuten ”Krista” edellä muotoili. Tästä huolimatta vanhemmat eivät näe turhana tavoit-teena estää tai ainakin myöhäistää nuorten juo-mista, mutta tasapainoilu kasvatusperiaatteiden ja nuorten juomiskulttuurin lainalaisuuksien kanssa ei välttämättä ole yksiselitteistä. Tilanteessa, jos-sa nuori on rikkonut alkoholiin liittyviä perheen sääntöjä, tapahtuu hyppäys kontrollista ohjautu-vasta logiikasta takaisin demokraattisen perhesuh-teen ja läheisyyden logiikkaan; lapsi ”palautetaan” takaisin perheyhteyteen, vaikka hän onkin koetel-lut luottamuksen rajoja.

Suojelun rationaliteetti jännitteiden luojana

Ristiriita määrätietoisen alkoholinkäytön kiellon ja ymmärtäväisen kasvatuksen välillä viittaa sii-hen, että nuorten humalajuominen on oma erityinen saarekkeensa, johon perheen muu sisäinen suhdedynamiikka tai kasvatuskäytännöt eivät ulo-tu. Vanhemmat saattavat tunnistaa tämän itsekin:

Karri: (...) alkoholi on mulla nimenomaan yks niitä aika ehdottomia juttuja. (...) mä muistan kun itse oon ollu punkkarinuori (...). Ja paljon semmosia elementtejä, mistä esimerkiksi isäni ei pitänyt ollenkaan. Ja mä (...) nuorena ajattelin, että musta ei ikinä tuu tommonen, kun musta tulee vanhempi, että mä ymmärrän ja tietysti hyväksyn monenlaisia asioita. Ja mä oon aika hyvin pystynyt pitämään siitä kiinni. Mut kyl mä sitten löydän itsessäni jotain semmosia, mitä itse pidin 15-vuo-tiaana kauheen vanhanaikaisina ajatuksina tai asenteina. Mä löydän just niitä itsessäni isänä, et joissain asioissa on semmosta vahvaa ohjausta ja joissain on enemmän ymmärtämistä ja joustoo. (R17)

Vanhempia yhdisti keskenään hyvin samanlainen logiikka: nuoren juomisesta ei neuvotella, ei jousteta, eikä demokraattisen perheen idea päde, kun on kyse alaikäisen juomisesta. Jos nuori kuitenkin jää juomisesta kiinni, hänelle osoitetaan ymmärrystä, ja neuvottelevuuden ja tunnesuhteen logiikka palautuu. Miksi näin on?

Taustalla vaikuttaa vanhempien vahva tarve suojella lasta ja pitää hänet turvassa. Erityisesti nuoren humalan kyllästävä alkoholinkäyttö edustaa vaaroja ja riskejä, joiden alaiseksi teini-ikäinen joutuu maailmalla omin päin kokeiluja tehdessään. Huoli ja pelko siitä, mitä lapselle voi tapahtua alkoholin vaikutuksen alaisena saa vanhemmat suojelevaisiksi: ”Ja vanhemmuushan siihen kans vaikuttaa, että tietenkin sitä omaansa haluaa suojella.” (Reetta, R12) Kun lapsi lähestyy täysi-ikäisyyttä tai ylittää sen, vanhemman keinot käyvät rajalliseksi: ”Siis muu on vaivannu pitkään se, että mä en pysty kumpaakaan enää suojeleen.” (Hanna, P43) Päihdeongelmia itse kokeneet vanhemmat saattoivat ajoittain olla tässä jopa muita vanhempia ehdottomampia, sillä he olivat omakohtaisesti kokeneet, mitä ongelmalliseksi päässeestä päihteidenkäytöstä voi pahimmillaan seurata. Lisäksi humalassa nuori on haavoittuva ja harkintakyvytön:

Leena: Sit kun siinä on nää muutkin vaarat. Että tapahtuu, on väkivaltaa. Ryösetään, voi itte aiheuttaa jonkun onnettomuuden. Tai jos ajaa vaikka jollain menopelillä humalassa. (R15)

Jo kuvaamamme ambivalenssit kertonevat siitä, että alkoholinkäyttöön liitetään vahvoja jännitteitä ja moraalista latausta, etenkin kun on kyse alaikäisten humalajuomisesta (ks. myös Simonen & al. 2015). Tulkitsimme tässä, että jännitteen aiheuttaja on ennen kaikkea nuorten *humala*, johon vanhemmat lähtökohtaisesti olettavat nuorten alkoholinkäytön kulminoituvan. Kuitenkin myös pienemmässä määrin nautittuna alkoholi voidaan nähdään vaarana: ”Se vaikuttaa varmasti siihen [nuoren] kehitykseen. Kaikissa puolin, niin henkisesti kun fyysisesti.” (Lassi, Y46) Useat muut aineistossamme esiin tulleet kasvatukseen ja sääntöihin liittyvät aiheet voidaan sen sijaan hahmottaa liukuvalla jatkumolle normaali – ei-normaali tai hyväksyttävä – ei-hyväksyttävä, jolloin nuoren vapaus päättää omista asioistaan kasvaa asteittain nuoren varttuessa ja jolloin vanhemmat määrittävät nuoren käytöstä ja sääntörikkomuksia josakin näiden ääripäiden välillä. Hyvä esimerkki moraalisesti joustavammista periaatteista on vaikkapa vanhempien suhtautuminen nuorten seksu-

aalisuuteen ja raskauden ehkäisyyn:

Sari: [Puoliso] oli (...) antanu tarvittavat vermeet [nuorelle] ja sanonu, että ”en sano, että nyt pitää ruveta jotain harrasteleen, mut sitten kun on sen aika, niin tiedät, miten suojautua, että kannattaa harjotella”. (R14)

Sen sijaan nuorten humalajuomista koskevis-
sa asenteissa aineistomme vanhemmat eivät liiku jatkumolla, vaan kielto on kategorinen. Alkoholi edustaa vanhemmille vaaraa, uhkaa, jolta lasta on suojeltava. Lisäksi vanhemmat pohtivat perhekulttuuria myös suhteessa nuorten irtaantumiseen perheestä, missä tuli niin ikään näkyväksi suojelemisen rationaliteetti:

Mari: Se on jännä, kun aattelee, että silloin kun itse on ollu nuori, niin on muka ollu niin paljon aikuisempi kun oma lapsi. Ja mä oon itte sen ikäsenä kun tää esikoinen on, niin ollu kuukauden ulkomailta leirillä ja menny tuolla. Ja mä en meidän poikaa, se lähtee riparille, mähän oon ihan, et viikoks, ja miten se siellä [pärrää], ja ”lataa nyt puhelinta”. [naurua] (R14)

Vanhempien muistoissa omassa teini-ikässä itsenäistyminen on saattanut tapahtua varhain. Omat nuoret sen sijaan saattavat pysyä perheen parissa ja perheeseen kiinnittyneenä pidempään. Asenteissa nuorten varhaiseen irtaantumiseen, kuten vanhempien asenteissa nuorten juomiseen, on luultavasti kyse perspektiivin muutoksesta vanhemman rooliin kasvamisen myötä sekä tähän rooliin kuuluvasta tarkkaavaisesta riskien tiedostamisesta (ks. Rolando & al. 2014).

Lasten perheen piirissä pitäminen lienee myös kytköksissä laajempiin muutoksiin perheen merkityksen kasvussa ja samalla perhekulttuurin imuun uusfamiliarismin ihanteen myötä (ks. Jallinoja 2006). Esimerkiksi lapsiperheiden ajankäyttöä selvittänyt tutkimus (Miettinen & Rotkirch 2012, 75–76, 113, 130) kertoo, että viimeisen parinkymmenen vuoden aikana lasten kanssa vietetty aika perheissä on kasvanut myös teini-ikäisten nuorten vanhemmilla. Samalla vanhemmat arvostavat hetkiä, jolloin perheen yhteinen aika läheisyyden ja tunnesävyyn kautta korostuu: ”Se yhdessäolo, se läheisyys on se juttu” (Miettinen & Rotkirch 2012, 117). Vaikka nuoren irtaantuminen perheen hoivasta on yksi osa standardielämäntulkua, voivat itsenäistymisen ja perheestä irtaantumisen tavat ja ajoitus vaihdella yhteiskunnassamme kulttuuristen ihanteiden muuttuessa (ks. Valentine 2004, 19; Nätkin 2003, 33, 38; lapsuuden pidentymisestä ja nuorten alkoholinkäytön vähenemisestä ks. von Wright 2015).

Yhteenvetoa ja pohdintaa

Olemme artikkelissa tarkastelleet sitä, kuinka vanhempien näkemyksissä perheitä ja kasvatusta yleisesti luonnehtivat neuvottelevuus, keskustelevuus ja demokraattisuus. Tästä huolimatta vanhemmat kokevat heillä olevan viimekätinen vastuu, eivätkä he halua olla kaverivanhempia nuorilleen. Heidän voidaan ajatella mieltävän kasvatustyylinsä autoritativiseksi. (Ks. myös Helenius 2013, 111.) Lisäksi tunnesuhteella ja vanhempien läsnäololla on analyysimme perusteella tärkeä paikka perheiden vuorovaikutuksessa ja ihanteissa.

Samalla analyysi paljastaa, että vanhempien alkoholikasvatus sisältää toistuvasti jännitteitä, ristiriitoja ja ambivalensseja. Nämä ilmenevät vaihtelevassa määrin analysoimillamme alkoholikasvatuksen osa-alueilla: vanhempien omassa esimerkissä juomisesta, alkoholikeskustelussa nuorten kanssa sekä asenteissa nuorten alkoholin maistamiseen ja humalajuomiseen. Tavoitteet ja ihanteet, joita kohti vanhemmat pyrkivät, eivät aina kohtaa moniulotteisen ja haastavan arjen käytäntöjen kanssa. Tästä syntyy ristiallokkoa. Vanhempien on tehtävä linjanvetoja myös näissä kiperissä paikoissa. Esimerkiksi *vanhemman oman alkoholikäytön malli* kiteyttää alkoholiteemaan liittyvän ristiriitaisuuden sekä ihanteiden ja käytäntöjen välisen eron.

Alkoholikeskustelussa nuorten ja vanhempien välillä keskeisiä käytäntöjä ovat avoin vuorovaikutus ja neuvottelevuus, jotka ovat vanhempien kasvatuksen ihanteita. Tämä alkoholikasvatuksen osa-alue on suhteellisen ongelmaton vanhemmille. *Subtautuminen nuorten alkoholin maistamiseen* puolestaan ei ole vanhemmille yksiselitteistä vaan liikkuu harmaalla alueella. Edellä mainituista poiketen *subtautuminen nuorten humalajuomiseen* on erityinen, muusta demokraattisuudesta erillinen alueensa, jota koskevat tiukemmat säännöt ja joka ohjautuu erilaisesta logiikasta kuin muu (alkoholi)kasvatus. Sen sijaan nuorten kiinnijäämiset palautuvat jälleen perheiden keskustelevuuden ja läheisten tunnesuhteiden logiikkaan. Tämä logiikoiden jännite syntyy vanhempien tarpeesta suojella lapsiaan riskeiltä ja vaaroilta ja ottaa auktoriteettiasema tarvittaessa. Pohdittavaksi jää, noudattavatko näiltä osin alkoholikasvatus ja humalaan liittyvät mielikuvat vanhempien ajattelussa traditionaalisempaa moraalista logiikkaa kuin muu kasvatus modernisoituneessa perhekulttuurissa.

On tietenkin mahdollista, niin kuin aina arvolutautuneista aiheista kuten perheestä, vanhemmuudesta tai alkoholista kysyttäessä, että vastaajat antavat ideaalisia, suotuisiksi arvioimiaan vastauksia. Kuvaavatko vastaukset sitä, mitä haastatellut haluaisivat perheensä tai vanhemmuutensa olevan? Vai sitä, mitä perhe on käytännössä ja päivästä päivään eletyssä elämässä? (Vrt. esim. Gillis 1996.) Vanhempien vastausten yksimielisyys useassa kysymyksessä, myös riippumatta siitä, oliko vanhemmilla päihdeongelmia, osallistuivatko he ryhmä- vai yksilöhaastatteluun tai millaisista sosioekonomisista taustoista ja millaisilta asuinalueilta ympäri maata he tulivat, viittaa jossain määrin jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Vanhemmat eivät ryhmähaastatteluissakaan epäroineet kertoa perheen nurjista puolista, säröistä ja alkoholiin liittyvistä kasvatuksellisista kysymyksistä, joissa ihanteet eivät toteutuneet. Emme ole olleet tutkimassa vanhempien tosiasiallista toimintaa, ja siksi on tietenkin mahdollista, että he kuvasivat ennen kaikkea kasvatuksen ihanteita, mutta samalla nämä kulttuuriset idealit heijastunevat myös heidän käytäntöihinsä ja toimintaansa arjessa. Haastatteluihin on saattanut myös valikoitua osittain niin sanottuja aktiivivanhempia, jotka ovat pohdineet tavallista enemmän kasvatuskäytäntöjään. Näistä mahdollisista rajoituksista huolimatta näemme, että aineistomme tarjoaa näkymiä nyky-yhteiskuntamme perheiden alkoholikasvatuksen keinoihin ja perhekulttuuriin, samalla kun tulkitamme heijastelevat perheen ja vanhemmuuden kulttuurisia ihanteita.

Tutkimuksemme tulokset avaavat kotimaisessa tutkimuskentässä uudella ja kiinnostavalla tavalla vanhempien alkoholikasvatusta, sen ambivalensseja ja kytköksiä laajempaan perhekulttuuriin. Arvelemme, että vahvistunut perhekulttuuri voi myös näkyä lisääntyvänä vanhempien ja nuorten konsensusena ja yksimielisyytenä muun muassa perheen säännöistä tai alkoholikasvatuksesta (ks. Simonen & al. 2015; Øia & Vestel 2014). Kasvatuksellisten ambivalenssien keskelläkin uusfamilismin idea näkyy perheen ja ennen kaikkea perhesiteiden merkityksen korostumisena: paitsi yleisemmissä kasvatuskäytännöissä, myös alkoholikasvatuksessa ja suojelun rationaliteetissa. Hahmotamme vahvistunutta perhekulttuuria uusfamilismin käsitteen kautta, sillä perheeseen ladataan merkityksiä keskustelevuudesta, demokraattisuudesta, vanhempien ja lasten välisestä läheisyy-

destä ja tunnesiteistä³. (Jallinoja 2006; ks. myös Hoikkala 1993.) Uusfamilismi saa tutkimuksemme ilmiasun, kun vanhemmat puhuvat suhteistaan teini-ikäisiin lapsiinsa, (alkoholi)keskusteluista ja kasvatuksesta. Luomalla läheisen ja avoimen suhteen vanhemmat uskovat voivansa tukea lapsiaan tekemään yksilöllisiä valintoja, myös suhteessa alkoholiin (Valentine & al. 2012, 782). Teini-ikäisten juomisen laskeva trendi (Lintonen & al. 2015; Raitasalo & al. 2012) resonoi osaltaan tutkimuksemme löydöksiä perhekulttuurin imusta. On kiintoisaa pohtia, millaisia muutoksia perhe- ja kasvatuskulttuurissa ja toisaalta alaikäisten juomiskulttuurissa on tapahtumassa yhteiskunnassamme suunnilleen samanaikaisesti.

Julkisessa keskustelussa on viime vuosina ollut vahvasti esillä huoli nuorten syrjäytymisestä ja pahoinvoinnista, myös osana uusfamilistista käännettä. ”Riskiyhteiskunnassa” lasten ja nuorten elämä nähdään erilaisten pelkojen, huolien ja uhkien kautta. Tietyillä mittareilla mitattuna lasten elämä on nykyisin aiempaa turvallisempaa⁴, mutta riskitietoisuus, mahdollisten riskien kontrollointi ja niiltä suojautuminen säilytetään korostetusti

vanhempien ja perheen sisäiseksi vastuuksi. Vanhemmille jää tehtäväksi suuri määrä valintoja lasten kasvatusta ja heidän tulevaisuuttaan koskevissa asioissa sekä huoli oikein tekemisestä. (Harrikari 2008; Lee 2001; Rasmussen 2004, 169; Valentine & al. 2012, ks. Faircloth & Lee 2010.)

Perheet voidaan siten nähdä nyky-yhteiskunnassa myös entistä yksityisempinä ja tätä myötä aiempaa haavoittuvaisempina. On varsin mahdollista, että riskipuheen myötä vanhemmat voivat kokea korostunutta vastuuta ja samalla kasvavia jännitteitä pohtiessaan, kuinka tehdä oikeita kasvatuksellisia valintoja estääkseen nuorensa altistumisen väärille elämänratkaisuille. Alkoholi edustaa tässä yhtä keskeistä riskiä. Perhe- ja kasvatuskulttuurin, perheyhteyden ja toimivan vuorovaikutuksen keinoin nuori voidaan pyrkiä pitämään turvassa riskeiltä, kuten alkoholin vaaroilta, mutta samalla nuorelle annetaan eväitä omien valintojen tueksi. (Ks. Jallinoja 2006, 160–180; Lee 2001; Rasmussen 2004, 169; Valentine & al. 2012.) Näillä uusfamilismin merkityksillä ladatuissa perheissä teini-ikäensä elävät nuoret kasvavat alkoholikulttuuriin.

Saapunut 17.6.2015
Hyväksytty 11.11.2015

³ Ymmärrämme tässä käsitteen ilman sen mahdollisia konnotaatioita perinteisten perhearvojen tai -roolien tai ydinperheen ihannoimiseen, tai ilman kytköksiä retoriikkaan ja politiikkaan, joita käsitteeseen on esimerkiksi yhdysvaltalaisessa keskustelussa ladattu (Stacey 1996).

⁴ Esimerkiksi lasten ja nuorten tapaturmaisia kuolemia sattuu nykyisin enää alle kymmenesosa 40 vuoden takaisista määristä (Lasten kuolemat 2014).

KIRJALLISUUS

- Bryant, Carol & McDermott, Robert & Zapata, Lauren & Forthofer, Melinda & McCormack Brown, Kelli & Cheney, Rebecca & Eaton, Danice & Calkins, Susan & Hogeboom, David: Using mixed methods to examine parental influence on youth alcohol use. *American Journal of Health Education* 37 (2006): 6, 322–336.
- Baumrind, Diane: Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development* 37 (1966): 4, 887–907.
- Beck, Ulrich: Democratization of the Family. *Childhood* 4 (1997): 2, 151–168.
- Čablova, Lenka & Pazderková, Kristýna & Miovsy, Michal: Parenting styles and alcohol use among children and adolescents: A systematic review. *Drugs: Education, Prevention and Policy* 21 (2014): 1, 1–13.
- Ennett, Susan & Jackson, Christine & Bowling, Michael & Dickinson, Denise: Parental socialization and children's susceptibility to alcohol use initiation. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 74 (2013): 5, 694–702.
- Faircloth, Charlotte & Lee, Ellie: Introduction: "Changing parenting culture". *Sociological Research online* 15 (2010): 4. <http://www.socresonline.org.uk/15/4/1.html>. (luettu 12.6.2015)
- Forsberg, Hannele: Hajottavat ja koossapitävät tunteet. S. 86–102. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.): *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jalanjäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 2003.
- Gabb, Jacqui: Researching intimacy in families. *Houndmills, Basingstoke & Hampshire: Palgrave Macmillan*, 2010.
- Giddens, Anthony: Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. S. 83–152. Teoksessa Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott (toim.): *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino, 1995.
- Giddens, Anthony: *The transformation of intimacy. Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press, 1992.
- Gillis, John: *A world of their own making. Myths, rituals and the quest for family values*. Cambridge: Harvard University Press, 1996.
- Harrikari, Timo: Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2008.
- Helenius, Jenni: Alkoholiahainen vanhempainilta – Sosiaalipedagoginen interventio? *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 14 (2013), 91–117.
- Hoikkala, Tommi: Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus, 1993.
- Huttunen, Jouko: Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus, 2001.
- Jallinoja, Riitta: Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. S. 37–110. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina & Jallinoja, Riitta & Strandell, Harriet (toim.): *Perhe, työ ja tunteet*. Helsinki: WSOY, 1984.
- Jallinoja, Riitta: Perheen vastaisku. Familistista käännetä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus, 2006.
- Kinnunen, Jaana & Lindfors, Pirjo & Pere, Lasse & Ollila, Hanna & Samposalo, Hanna & Rimpelä, Arja: *Nuorten terveystapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:16*. Helsinki, 2013.
- Lasten kuolemat. Tutkintaselostus Y2012-S1. Helsinki: Onnettomuustutkintakeskus, 2014. http://www.turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/muutonnettomuudet/2012/AtKr3zBTr/Y2012-S1_Lasten_kuolemat.pdf. (luettu 12.6.2015)
- Lee, Nick: *Childhood and society. Growing up in an age of uncertainty*. Buckingham: Open University Press, 2001.
- Lintonen, Tomi & Mäkelä, Pia & Härkönen, Janne & Raitasalo, Kirsimarja: Tulevat sukupolvet eivät ole raitistumassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2014): 1, 46–53.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna: Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. *Perhebarometri. Katsauksia E42/2012*. Väestötutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto, 2012.
- Morgan, David: *Rethinking Family Practices*. Houndmills, Basingstoke & Hampshire: Palgrave Macmillan, 2011.
- Morgan, David: *Family connections. An Introduction to Family Studies*. Houndmills, Basingstoke & Hampshire: Palgrave Macmillan, 1996.
- Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Huhtanen, Petri: Miten Suomi juo? Alkoholinkäyttötapojen muutokset 1968–2008. S. 39–54. Teoksessa Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.): *Suomi juo. Suomalaisen alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Nätkin, Ritva: Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. S. 16–38. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.): *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jalanjäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 2003.
- Pirskanen, Henna: Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011. Helsinki: Väestöliitto, 2011.
- Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja: Alkoholinkäyttötapojen periytyminen ja vanhempien kasvatuskäytännöt. S. 196–208. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): *Lapsiperheiden hyvinvointi. Teema 21*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Raitasalo, Kirsi-Marja & Huhtanen, Petri & Ahlström, Salme: Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 1995–2011. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012): 1, 72–80.
- Rasmussen, Kim: *Places for children – Children's Places*. *Childhood* 11 (2004): 2, 155–173.
- Rolando, Sara & Beccaria, Franca & Petrilli, Enrico & Prina, Franco: *Adults' views of young people's drinking in Italy: An explorative qualitative re-*

- search. *Drugs: Education, Prevention and Policy* 21 (2014): 5, 388–397.
- Rolando Sara & Beccaria, Franca & Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka: First drink: what does it mean? The alcohol socialization process in different drinking culture. *Drugs: Education, Prevention and Policy* 19 (2012): 3, 201–212.
- Ryan, Siobhan & Jorm, Anthony & Lubman, Dan: Parenting factors associated with reduced adolescent alcohol use: a systematic review of longitudinal studies. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 44 (2010): 9, 774–783.
- Satka, Mirja & Moilanen, Johanna: Lasten mukaan ottamisen ja poissulkemisen paikat – suomalaisten sukupolvisuhteiden siirtymät ja lasten asema. S. 125–148. Teoksessa Helne, Tuula & Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.): *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: SoPhi, 2004.
- Simonen, Jenni & Kataja, Kati & Pirskanen, Henna & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer: Luottamista ja harhauttamista. Vanhempien ja lasten alkoholiinkäyttöä koskeva vuorovaikutus nuorten kuvaamana. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015): 4, 365–376.
- Stacey, Judith: *In the name of the family. Rethinking family values in the postmodern age.* Boston: Beacon Press, 1996.
- Valentine, Gill: *Public space and the culture of childhood.* Aldershot: Ashgate, 2004.
- Valentine, Gill & Jayne, Mark & Gould, Myles: The proximity effect: the role of the affective space of family life in shaping children's knowledge about alcohol and its social and health implications. *Childhood* 21 (2014): 1, 103–118.
- Valentine, Gill & Jayne, Mark & Gould, Myles: Do as I say, not as I do: the affective space of family life and the generational transmission of drinking cultures. *Environment and Planning* 44 (2012): 4, 776–792.
- Visser, Leenke & de Winter, Andrea & Reijneveld, Sijmen: The parent-child relationship and adolescent alcohol use: A systematic review of longitudinal studies. *BMC Public Health* 12 (2012): 1, 886. <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/12/886>. (luettu 12.6.2015)
- van der Vorst, Horst & Engels, Rutger & Meeus, Wim & Dekovic, Maja & Van Leeuwe, Jan: The role of alcohol-specific socialisation in adolescents' drinking behavior. *Addiction* 100 (2005): 10, 1464–1467.
- von Wright, Julius: Förlängd barndom ger lägre konsumtion? PopNAD (En populärvetenskaplig webbplats för forskning inom alkohol- och drogområdet) 26.8.2015. <http://www.nordicwelfare.org/popNAD/Articles/Forlangd-barndom-ger-lag-re-konsumtion/>. (luettu 7.10.2015)
- Øia, Tormod & Vestel, Viggo: Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring. *Tidskrift for ungdomsforskning* 14 (2014): 1, 99–103.
- Østergaard, Jeanette: Learning to become an alcohol user: Adolescents taking risks and parents living in uncertainty. *Addiction Research and Theory* 17 (2009): 1, 30–53.

ENGLISH SUMMARY

Henna Pirskanen & Jenni Simonen & Kati Kataja & Marja Holmila & Christoffer Tigerstedt: Parents, family culture and ambivalent alcohol socialization (Vanhemmat ristiaallokossa. Perhekulttuuri ja ambivalentti alkoholikasvatus)

In this article, we examine how parents of teenaged children perceive their own parenting and their alcohol socialization practices as part of parenting. How do parents describe their parenting practices and how does their alcohol-specific socialization relate to these practices?

The data consist of group, pair and individual interviews of parents with teenaged children. Both parents who had no diagnosed problems with alcohol or drugs (N = 42) and parents who had diagnosed alcohol or drug problems in the past (N = 32) were recruited. The aim was to interview parents who had different alcohol and drug habits. The interview data were analysed by means of thematic and content analysis.

The findings highlight the negotiating and democratic nature of parents' parenting practices with their teenagers. Parents regard emotion work and

showing attachment as important features of family culture. Alcohol socialization practices, however, are characterized by tensions, contradictions and ambivalences. The example set by parents themselves with regard to alcohol use is one instance of this. The principles of openness and negotiation are followed when parents talk with teenagers about alcohol, but parental attitudes towards teenagers' heavy drinking follow a different logic. Here, parents take a very strict attitude, and underage experimenting with alcohol leading to intoxication is considered unacceptable. Yet if children are caught drinking, the logic of open discussion and family attachment still prevails. The rationale of parents in protecting their children affects their parental decisions in regard to alcohol. We discuss how the democratization of the family and the increasing significance given to the family and to emotion work, all elements associated with new familism, become visible in parents' alcohol socialization practices and their attitudes towards underage drinking.

Keywords: alcohol socialization, new familism, parent-child relationship, parenting practices.